

Dat is het lot van architectuur. Burgerlijke middenklassers, nouveau riches en bourgeois bohémiens, die wonen, werken, winkelen of nog erger. Of ze daarbij hoge idealen hebben of platvloers zijn doet niet zoveel ter zake. Architectuur moet daar tegen kunnen. Schreef Plato al niet dat kunst nuttig moest zijn?

Kees Spanjers is architect te Amsterdam en voorzitter van de Beroepsvereniging van Nederlandse Interieurarchitecten (BNI).

1 Peter Blake, 'God's Own Junkyard, The planned deterioration of America's landscape', New York 1979, Holt Rinehart and Winston.

2 Hendrik Petrus Berlage, 'Over moderne architectuur', oorspronkelijk Brussel, Rotterdam, 1912, uit 'Dat is architectuur, Sleutelteksten uit de twintigste eeuw', redactie Hilde Heynen, Andre Loeckx, Lieven de Cauter, Karina van Herck, 010, Rotterdam, 2001.

3 Hendrik Petrus Berlage, 'Schoonheid in Samenleving', W.L. & J. Brusse, Rotterdam, 1919. Eigenlijk is het een beetje flauw Berlage hieruit te citeren, omdat zijn tijdens de eerste wereldoorlog geschreven essay vooral een pleidooi is voor een nieuwe samenleving, gestoeld op kunst, godsdienst en wijsheid, met het ons bekende resultaat.

4 Zie ook de inleiding tot het standaardwerk van Witold Rybczynski, 'Home, a short history of an idea', Penguin Books, New York, 1986.

Roemer van Toorn sluit zijn tekst af met de vraag of het gevaar dreigt dat architecten klakkeloos accepteren dat we leven in een tijd waarin geen plaats meer is voor ideologie. Dat is misschien niet zo erg, omdat ideologie toch alleen maar een middel is om grote ideeën door te kunnen zetten. Maar naar mijn idee bedoelt hij ook dat architecten accepteren dat er geen ruimte meer is voor echte ideeën! Bouwkunst is een discipline die de potenties van ruimtelijke structuren onderzoekt.

Echte architectonische ideeën (die uiteindelijk naar een ideologie kunnen leiden) zijn altijd gebaseerd op constructie, structuur en hun ruimtelijkheid. Ontbreekt bij gebouwen echter een structureel uitgangspunt, dan kan er nauwelijks sprake zijn van bouwkunst – dan heb je het in het positiefste geval alleen nog over vormgeving. En dit is in de laatste decennia bij de bouwproductie steeds vaker het geval. Door de veranderingen van het bouwproces zijn de architecten de binding met de essentie van hun eigen vak kwijt geraakt. Door de fenomenen van de globalisering komt de architectuur onder volledig nieuwe condities tot stand. Lokale bouwtradities, traditionele bouwtechnieken en vakmanschap bestaan niet meer. Opdrachtgevers met een nauwe binding aan het bouwproject evenmin. Het bouwproces wordt voornamelijk gekenmerkt door onzekerheid. Gebouwen worden tot stand gebracht door anonieme, grote projectontwikkelaars, gebouwd door anonieme bouwvakkers en gebruikt door anonieme klanten. De wetgeving is een jungle geworden die niet meer te overzien valt en die voor veel onrust zorgt. Dit leidt er toe dat verantwoordelijkheden in bouwteams verdeeld worden onder een groot aantal adviseurs,

waarvan de architect – de vroeger alles controlerende bouwmeester – er slechts nog één is. Hij is een adviseur kunstenaar geworden. Bij de meeste bouwprojecten is bijna alles van tevoren door andere partijen vastgelegd.

De Nederlandse woningbouwproductie is een goed voorbeeld van zo'n proces. De stedenbouwkundige legt de typologie vast, het constructiesysteem wordt bepaald door de bouwer, de maten en de plattegrond vloeien voort uit het bouwbesluit, het inbouwpakket volgt uit de minimale budgetten en de details worden vastgelegd door de garanties (GIW, KOMO, et cetera). Uiteindelijk ontwerpen architecten alleen nog maar de indeling van de gevel, daarachter is alles standaard. Het eindproduct ontstaat via de autopilot.

Wil onder deze omstandigheden nog bouwkunst ontstaan – en niet alleen een decoratie van bouwsels – dan moet de architectuur haar kracht uit dit proces zelf destilleren. De Architectuur moet een schaalvergroting doorlopen en zichzelf zo neutraal als mogelijk opstellen. Op deze manier kan ze inspelen op een veelheid van verwachtingen, kan ze tot stand gebracht worden binnen de grofheid van de industriecultuur en kan ze ook brutale ingrepen door de gebruikers toelaten. Alleen op deze manier kan een bepaalde autonomie van de architectuur gewaarborgd blijven. Een belangrijke betekenis is daarbij weggelegd voor het casco. De bijzondere kwaliteit – het specifieke – moet de architectuur juist uit de wens naar neutraliteit, flexibiliteit en anonimiteit te voorschijn halen. Uit deze condities moeten ruimtelijke ideeën ontwikkeld worden die een krachtige ruggengraat voor de gebouwen vormen. Het doel moet zijn een Architectuur te bedenken die 'ordinary and heroic at the same time' (Peter Smithson) is en de krachten van de globalisering tot uitdrukking brengt.

Oliver Thill is architect en partner bij Atelier Kempe Thill, Rotterdam.

Herwonnen terrein Harm Tilman

Afgelopen week bracht ik met enkele vrienden een bezoek aan de wijk Vinkhuizen in Groningen. Evenals op andere plaatsen in het land vindt ook hier groot-schalige herstructurering plaats. Van enige zorg en aandacht voor wat er staat, is weinig te bespeuren. Toepassing van rekenmodellen leidt tot de onverbiddelijke sloop van de verwaarloosde portiekflats. Ze worden vervangen door karige vier-, drie- en twee-onder één kap woningen. Doordat deze in een veel te dichte setting zijn neergezet, is van enige woonkwaliteit geen sprake.

Vrijwel gelijktijdig verscheen in NRC Handelsblad een artikel over de zogenaamde verloedering van de portiekflat. De krant haalt zonder enig commentaar deskundigen aan, die stellig beweren dat de portiekwoning zijn langste tijd heeft gehad. Ze zouden te klein zijn en te gehorig. Het zou goedkoper zijn om ze te slopen dan om ze op te knappen. En mensen van verschillende culturen zouden niet met elkaar in een flat kunnen samenwonen omdat ze – zoals de krant optekent – 'elkaars taal niet spreken.' Met dit grimmi-g beeld zoeken de corporaties een legitimatie voor de grote sloopoperaties in de wijken uit de jaren vijftig en zestig.

Een tegengeluid komt van de Finse ontwerper Mikael Sundman. Volgens hem is de voorgenomen sloop van de flats en het terugbouwen van nieuwe woningen geen oplossing. Gezien de architectonische kwaliteit is het een absolute verkwisting en het tegendeel van wat met duurzame ontwikkeling wordt beoogd. En, zegt Sundman, als je nu sloopt en nieuwe woningen terugbouwt, dan krijg je over twintig jaar met opnieuw hetzelfde mechanisme te maken.

Collectieve woningbouw is in Nederland geen populair